

INHOUD

14 kroonjuwelen en 1 topstuk van het stadsarchief	1
Colofon en praktische informatie	2
Ketterij en inquisitie te Leuven in de zestiende eeuw	2
Don Juan in Leuven	4
Het vleeshuis en het slachthuis van Leuven	6
Uitgelicht: Postkaart in de kijker	8
In beeld: Vrijwilliger Danny Brison	8

Blijf via onze website www.salsavzw.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! en volg het laatste nieuws over het stadsarchief via de facebookpagina www.facebook.com/stadsarchiefleuven

SALSA! vzw
Samen Actief voor het Leuvens StadsArchief

SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijkse nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuvens Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

14 kroonjuwelen en 1 topstuk van het stadsarchief

Het jaar 2015 stond voor het Leuvens stadsarchief mee in het teken van de zoektocht naar ons ultieme archieftopstuk. In onze tweede nieuwsbrief van deze jaargang gaven we al een tussenstand van de stemming na Erfgoeddag (26 april) en de aansluitende tentoonstellingsweken in de wandelzaal van het stadhuis. Tijdens het feestweekend van 10 en 11 oktober kon het publiek in het stadsarchief zelf nog één weekend de kroonjuwelen bewonderen en zijn stem uitbrengen voor het favoriete archiefstuk. Er was opnieuw veel belangstelling en – dankzij de samenwerking met Radio 1 – van mensen die vaak nog nooit in het/een archief geweest waren. Ter afsluiting van heel deze publieksactie mocht Frieda Van Wijck samen met schepen Denise Vandevooort de eindscore bekend maken.

In totaal werden er tijdens de tentoonstelling en het feestweekend 4600 stemmen uitgebracht voor een van de 15 kroonjuwelen uit het stadsarchief. Uiteraard wisten alle archiefstukken stemmen te verzamelen. Het zijn dan ook allemaal bijzondere getuigenissen over het verleden van Leuven. De meeste stukken kregen 100 à 250 stemmen, maar er was ook een uitgesproken top drie van stukken die veel hoger scoorden.

Op de derde plaats eindigde het schadeplan van Leuven. Daarop zijn alle 1081 panden, zowel particuliere huizen als openbare gebouwen, ingetekend die tijdens de Duitse brandstichting einde augustus 1914 verloren zijn gegaan. Ondanks zijn technische nuchterheid van een stedelijke plattegrond is dit schadeplan toch ook een pakkende getuigenis van de onmenselijke ravage die de Leuvenaars in augustus 1914 hebben meegemaakt. Dit plan was voor 584 stemmers hét topstuk van het stadsarchief.

Het Charter van Kortenbergh werd tot tweede belangrijkste archiefstuk verkozen door 760 bezoekers. Dit document van 27 september 1312 werd opgesteld in de abdij van Kortenbergh. Hertog Jan II van Brabant verzekerde daarin de Brabantse steden van hun verworven rechten en vrijheden. Hij stemde ook in met de oprichting van een Raad met stedelijke vertegenwoordigers, die op het hertogelijke bestuur zou toezien. Daarmee was voor het eerst in de Europese geschiedenis een soort parlementaire

inspraak in het beleid van een landvorst gerealiseerd.

Hét absolute topstuk van het stadsarchief werd echter de stadskroniek van Willem Boonen, die 1342 stemmers wist te bekoren. Dit handschrift is de eerste stadsgeschiedenis van Leuven en het hertogdom Brabant die in het Nederlands geschreven werd. De met prachtige waterverftekeningen versierde kroniek werd door de Leuvense archivaris Willem Boonen tussen 1593 en 1594 met de hand geschreven. Ze bevat 4 delen en ook de Leuvense Ommegang, door Boonen de "schone excellente porcessie van de Kermisse van Loven" genoemd, wordt in al zijn pracht en praal erin beschreven en afgebeeld. Vanwege deze vroege en integrale beschrijving van een Ommegang, is Boonens stadskroniek sinds 2014 opgenomen op de Topstukkenlijst van roerend cultureel erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap. De populariteitspoll die het stadsarchief in 2015 organiseerde, heeft daarmee een afgetekende winnaar.

Alle kroonjuwelen zijn inmiddels weer veilig in het depot opgeborgen om ook verder optimaal bewaard te worden voor komende generaties. En voor de stadskroniek van Boonen gaat het stadsarchief in 2016 op zoek naar middelen voor een grondige restauratie en digitalisering.

COLOFON

Eindredactie | Marika Ceunen
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Gustaaf Janssens
Maria Theresiastraat 87 | 3000 Leuven

Foto's | Marika Ceunen,
Eric Dewaersegger,
Stadsarchief Leuven

Druk | Drukkerij De Bie
Vormgeving | Atelier A
Annelies Belemans, www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

website | www.salsavzw.be
e-mail | salsaarchief@gmail.com
adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven

Bestuursleden | Jaak Brepoels, Marc Carnier, Gustaaf Janssens (voorzitter), Sabrina Keyaerts (penningmeester), Hendrik Ollivier (secretaris), Violet Soen

Lid worden? U kan lid worden van SALSA! vzw door overschrijving van €15 (voor gewone leden) of €30 (voor steunende leden) op volgend rekeningnr.: IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de driemaandelijkse nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen van de eigen publicaties met korting en gratis toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/30 08 69
Fax 016 23 40 06
archief@leuven.be
De leeszaal is open op dinsdag, woensdag en vrijdag van 9u tot 13u en op donderdag van 9u tot 19u.

Ketterij en inquisitie te Leuven in de zestiende eeuw

salsa
samen actief
stadsarchief leuven

Gert Gielis

De zestiende eeuw was een tijdperk van fundamentele religieuze transformaties. Naast de aloude, Roomse Kerk ontstonden binnen de christianitas verschillende protestantse confessies die zich van Rome afkeerden. De 95 stellingen van Maarten Luther (oktober 1517) worden als het symbolische beginpunt beschouwd van deze ontwikkelingen, die men met een overkoepelende term 'de Reformatie' noemt. De geboortefase van de Reformatie kende een beslissend

momentum in Leuven. De theologische faculteit van Leuven was immers de eerste die geschriften van Luther kritisch onder de loep nam om ze te onderzoeken op ketterij. Op 7 november 1519 werden Luthers geschriften door de faculteit officieel als ketters veroordeeld. Die veroordeling zette een reeks maatregelen in gang tegen Luther en zijn vernieuwende denkbeelden over geloof en Kerk. Zowel paus als keizer veroordeelden de eigenzinnige augustijn uit Wittenberg. In oktober 1520 werd in

Leuven het eerste plakkaat afgekondigd dat de verspreiding van Luthers 'ketterse' ideeën moest verhinderen. Bij die gelegenheid werd ook een boekverbranding georganiseerd.

Omdat de vanouds bevoegde instanties - de bisschoppelijke rechtbanken en de pauselijke dominicaneninquisiteurs - geen actie ondernamen, wilde de jonge keizer Karel de uitroeiing van deze onorthodoxe confessionele ideeën zelf behartigen. Hij introduceerde met

de zogenoemde ketterijplakkaten een nieuw wettelijk kader dat de verspreiding van reformatorische ideeën moest fnuiken. Wereldlijke rechtbanken werden zo bevoegd om de productie en consumptie van reformatorische literatuur en clandestiene bijeenkomsten van hervormingsgezinden te bestraffen. Daarnaast droeg de keizer in 1524 aan de paus drie geestelijken voor die alle drie werden benoemd als inquisiteur-generaal. Een van hen was Nicolaas Coppin, de deken van het Leuvense Sint-Pieterskapittel en professor aan de theologische faculteit. Tot het einde van de zestiende eeuw werden de meeste dekens van de Sint-Pieterskerk tot inquisiteur-generaal aangesteld. De inquisiteur-generaal volgde ketterijprocessen in de ganse Nederlanden op en trad ook persoonlijk op als geloofsrechter. Regelmatig echter delegerde hij inquisitoriale opdrachten. In de regel koos hij daarvoor voor (oud-) leden van de theologische faculteit.

De Leuvense universiteit was zo de voornaamste rekruteringspool voor inquisiteurs in de Nederlanden.

Leuven was de enige stad in de Nederlanden waar quasi permanent een inquisiteur aanwezig was. Toch betekende dat niet dat hervormingsgezinde en uitgesproken reformatorische ideeën in Leuven geen wortel schoten. Er zijn tijdens de jongelingsjaren van de Reformatie verschillende gevallen van ketterij in Leuven gedocumenteerd, zowel bij burgers als onder de studenten. Pas na 1540 werd de repressie van ketterij verder opgedreven. Een onderzoek naar een kapelaan van de Sint-Pieterskerk, Paulus de Rovere, zette de autoriteiten op het spoor van een netwerk van hervormingsgezinde Leuvense burgers. Ook Gerard Mercator stond op de lijst van verdachten. Het merendeel werd vrijgesproken, maar vijf Leuvenaars werden terechtgesteld. Anders dan

gewoonlijk wordt aangenomen had 'de inquisitie' met dit proces eigenlijk weinig te maken. Het proces werd immers gevoerd voor een tribunaal met vertegenwoordigers van de Raad van Brabant en van de Leuvense schepenvank. De processen die in 1542 en 1543 in Leuven werden gevoerd, zijn een goede illustratie van de juridische complexiteit van de ketterrepressie in de Nederlanden. Ook in 1544 en 1545 werden nog verschillende Leuvenaars vervolgd op verdenking van ketterij. Joost Jusburch werd in Brussel terechtgesteld.

Bij de Leuvenaars hebben protestantse denkbeelden nadien geen groot succes gekend. Onder de studenten waren er evenwel nog meerdere sympathisanten van de Reformatie. Zo verbleef in de jaren 1550 een groep Spaanse studenten in Leuven, van wie bekend is dat de meesten een hervormingsgezinde geloofsovertuiging hadden. Theologie-student Fadrique Furió Ceriol, die in 1556 een controversieel boek publiceerde, werd tot twee maal toe in de universiteitsgevangenis opgesloten. Zelfs onder de professoren van de theologische faculteit werd een interne strijd over ketterij gevoerd. Professor Michael Baius werd er door collega's van beschuldigd heterodoxe ideeën te verkondigen. Zijn denkbeelden werden weliswaar officieel veroordeeld door de paus, maar Baius heeft zich nooit moeten verantwoorden in een ketterijproces.

Leuven wordt in de historiografie van de zestiende eeuw bestempeld als een 'bolwerk van orthodoxie'. De aanwezigheid van inquisiteurs in de stad en de waakzaamheid van de autoriteiten zal daar allicht wel een rol in hebben gespeeld. Toch was de werkelijkheid genuanceerder dan het label van rechtzinnigheid doet vermoeden. Ook in Leuven heeft de Reformatie haar geschiedenis.

Don Juan in Leuven (februari-april 1577)

salsa.
stadsarchief leuven samen actief

Violet Soen en Elisa Masschelein

Op het einde van het jaar 1576 werd Don Juan van Oostenrijk, bastaardzoon van Karel V, als nieuwe landvoogd naar de Nederlanden gezonden. Hij moest er bovenal een einde maken aan de aanhoudende politieke en religieuze onrust. Op 12 februari 1577 sloot hij daarom met de opstandige Staten-Generaal in Marche-en-Famenne een vredesverdrag dat als 'Eeuwig Edict' de geschiedenis inging. Het verdrag vormde het symbolische startpunt voor vrede, maar in de daaropvolgende maanden moesten alle verdragspunten worden uitgevoerd. Precies in deze periode trok Don Juan eerst naar Leuven en vervolgens naar Brussel en Mechelen. Zijn verblijf in deze Brabantse steden illustreert het complexe proces van vrede-maken in vroegmodern Europa.

Don Juan van Oostenrijk respecteerte een oude gewoonte van de Bourgondische hertogen door Leuven als eerste verblijfplaats uit te kiezen. Hij had er bovendien machtige vrienden, zoals de hertog van Aarschot, die om en in de stad veel invloed had. Van 3 maart tot 1 mei probeerde de landvoogd vanuit Leuven de onderhandelingen omtrent het Eeuwig Edict in goede banen te

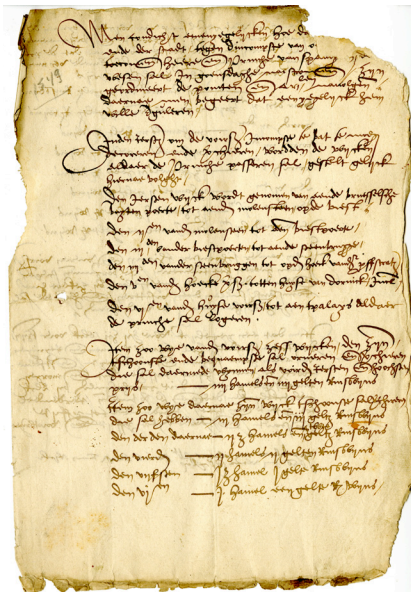
leiden. Het belangrijkste te realiseren verdragspunt was toen het vertrek van de 'buitenlandse' troepen (die onder meer tijdens de 'Spaanse furie' aan het muiten waren geslagen). In het bijzonder was zijn persoonlijke secretaris Juan de Escovedo daarvoor druk in de weer. Zo konden de troepen geleidelijk aan vertrekken, en werd ook de citadel in Antwerpen ontruimd. Ondertussen ratificeerde ook koning Filips II op 4 april officieel het 'Eeuwig Edict', nadat hij op zijn gebruikelijke wijze had getwijfeld of niet te veel toegevingen aan de opstandelingen werden gedaan. Door deze verwezenlijkingen slaagde Don Juan er in Leuven in zijn persoonlijke legitimiteit en de geloofwaardigheid van het vredesverdrag te verhogen.

Tegelijkertijd maakte Don Juan gebruik van de lokale Leuvense elites om te vredesproces te faciliteren. Zo zond hij de Leuvense hoogleraar en jurist Elbertus Leoninus naar Dordrecht om er met prins Willem van Oranje verder overleg te plegen. De (toen lutheraanse en later calvinistische) edelman was immers aan het hoofd gekomen van de opstandelingen in Holland, Zeeland en andere geassocieerde gebieden, maar weigerde het 'katholieke' Eeuwig Edict te onderschrijven. Daarmee zouden immers toegevingen aan de protestanten in deze gebieden worden teruggeschroefd. Oranje gaf aan Leoninus echter geen definitief antwoord en er werden nieuwe onderhandelingen gepland, die in Geertruidenberg zouden plaatsvinden.

Vrede-maken gebeurde echter niet alleen door onderhandelingen, maar ook via beeld en ritueel; zo vierden de stad en de universiteit van Leuven de aankomst van de nieuwe landvoogd Don Juan

met pracht en praal. De belangrijkste ceremonie was de Intrede, waarbij de nieuwe machthebber als landheer erkend werd, in ruil voor zijn belofte de privileges van de stad in kwestie te aanvaarden. Don Juan liet achteraf geen beschrijving van deze Intrede drukken, in tegenstelling tot veel van zijn tijdgenoten, waardoor de ceremonie in de vergetelheid kwam. Desondanks is informatie over zijn intrede in Leuven beschikbaar, met name in de stukken 303, 1417 en 1702 uit het Oud archief van het Leuvense stadsarchief en in de kroniek van de Leuvense stadsklerk Willem Boonen. Daaruit blijkt dat de komst van de landvoogd zorgvuldig was voorbereid. Don Juan zou naar de stad rijden zonder persoonlijke lijfwachten om zijn vredelievende intenties duidelijk te maken. Edellieden uit de buurt zouden hem een mijl buiten de stad tegemoet komen, en hij zou persoonlijke bescherming van de hertog van Aarschot krijgen. Vanaf de Naamsepoort trokken Don Juan en zijn gevolg naar het stadhuis op de Grote Markt – normaal legden machthebbers hier hun eed af, maar Don Juan zou dit pas in Brussel doen (daarom ging het technisch gezien niet om een Blijde Intrede). Ten slotte ging het naar het Pauscollege, dat door de toenmalige rector Michael Baius voor zijn verblijf was gereedgemaakt. Onderweg waren stellages met tableaux vivants opgericht en werd gebruikgemaakt van bestaande culturele verbeelding, door versieringen uit de jaarlijkse processie van de Leuvense Ommegang over te nemen.

Zulke Intredes vormden vanouds een platform voor communicatie tussen de heerser en zijn onderdanen, waarbij stedelingen zowel hun tevredenheid

als hun ongenoegen konden uiten. Opstandige acties waren geen uitzondering, maar Don Juans Intrede in Leuven bleek rustig te verlopen: zelf berichtte hij aan de koning dat hij door de burgers en de leden van de universiteit erg hartelijk ontvangen was. Hij bleef evenwel op zijn hoede en liet onder meer twee Franse edellieden ondervragen uit angst voor een aanslag gepland door de getrouwen van de prins van Oranje. Desondanks vormde zijn verblijf in Leuven een periode van relatieve hoop, waarbij veel zaken in de richting van een geslaagd vredesverdrag wezen.

Die stemming sloeg om in de daaropvolgende maanden. Tijdens Don Juans verblijf in Brussel liepen de onderhandelingen spaak. In Geertruidenberg weigerde Oranje uiteindelijk het edict te ondertekenen. Verder sloegen de Duitse troepen, die volgens het verdrag pas later het grondgebied moesten verlaten, opnieuw aan het muiten. Don Juan verstrengde intussen zijn anti-protestantse houding en deed zo afbreuk aan zijn verzoeningsmaatregelen. Zijn Blijde Intrede in Brussel, waarbij hij de eed als landvoogd zwoer, was wel nog imposant maar de festiviteiten werden voortdurend onderbroken door rellen. Don Juan vertrok nadien halsoverkop naar Mechelen. De correspondentie van de landvoogd toont aan dat hij alle hoop op vrede inmiddels had opgegeven. Terwijl zijn Intrede in Mechelen hem nog symbolisch als vredebrenger voorstelde, stelde hij zich steeds harder op en drong onder meer aan op de terechtstelling van de Mechelse protestant Pieter Panis. Toen na deze geloofsexecutie ook in Mechelen geweld uitbrak, besliste Don Juan de oorlog te hervatten en viel hij de citadel van Namen binnen op 24 juli 1577, om van daaruit de Staten-Generaal te bestrijden. Het vredesverdrag met

de achteraf bekeken 'wrange' bijnaam 'Eeuwig Edict' was zo al na een halfjaar ten dode opgeschreven. Het verblijf van Don Juan in de stad Leuven vormt op die manier een korte maar veelbetekenende periode voor historici: vrede was toen nog mogelijk, en de lokale context, met zijn ceremonies en stedelingen, speelde een voorname rol in het vroegmoderne proces van vrede-maken.

Meer lezen?

Elisa Masschelein en Violet Soen, 'De vrede verzilverd? Het Eeuwig Edict en de Blijde Intrede van Don Juan in Leuven (februari-april 1577)', *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal-, Letterkunde en Geschiedenis*, 67 (2013), 61-77.

Schilderij:

Reproductie schilderij G. Gortzius (?), Het Laatste Avondmaal, Leuven, KU Leuven, Kunstpatrimonium, 1576 (of 1577?), foto Bruno Vandermeulen.

Op dit schilderij kan de Jezus-figuur als Don Juan worden geïdentificeerd. Rector Michael Baius (waarvoor dit schilderij was bestemd), verschijnt als vierde van links.

Document:

Fragment uit het dossier SAL1702 waarin door het stadsbestuur instructies wordt gegeven voor de versiering van de straten tijdens de Intrede van Don Juan

Het vleeshuis en het slachthuis van Leuven

Vandaag kopen we ons vlees bij de particuliere beenhouwerij of in de supermarkt, netjes verpakt en klaar voor consumptie. In het verleden verliep de vleesdistributie echter heel wat moeilijker en ook minder hygiënisch.

Leuven beschikte eertijds in het stadscentrum zowel over een slachthuis als over een vleeshuis. Het oudste slachthuis was gelegen in de Slachtstraat, niet toevallig vlak aan de Dijle. Het grote vleeshuis stond op het huidige Mathieu De Layensplein. Een ander kleiner vleeshuis was ondergebracht in de Sint-Elooiskapel in de Parijsstraat. Door de bouw van een nieuw slachthuis op de Kapucijnenvoer enerzijds en een uitgebreide sanering van de volksbuurt rond de Sint-Pieterskerk na de Eerste Wereldoorlog anderzijds, verdween de vleesindustrie uit het centrum Leuven. Alleen de huidige Pensstraat herinnert vandaag nog aan de primaire functie van dit stadsgedeelte tot in de negentiende eeuw.

Het slachthuis

Lange tijd werden dieren in de stad gewoon op straat geslacht of achterin op een koertje van de beenhouwers. Meestal gebeurde dat langs een rivier of een gracht, zodat het water

kon gebruikt worden voor het schoonmaken en spoelen. Ook Leuven had heel de middeleeuwen door zo een 'slachtstraat', die zich naast de Dijle bevond. Vanaf het derde kwart van de 18de eeuw gingen er echter stemmen op om een centraal slachthuis te openen. Door de bevolkingsaanwas en de dito grotere vraag naar vlees, nam de slachtactiviteit voortdurend toe, wat dan ook heel wat overlast veroorzaakte voor de omwonenden. Het slachtafval dat op straat achterbleef, was immers een gevaar voor de openbare netheid en hygiëne en vergrootte het risico op ziekteverspreiding. Daarnaast was er ook nog een financiële reden voor het bouwen van een centraal slachthuis. Het stadsbestuur onder leiding van Jan Laurent De Vroye wilde immers de controle op het in- en vervoer van de slachttakken verhogen en sluikslachtingen zoveel mogelijk voorkomen. De Oostenrijkse landvoogdes Maria-Theresia was het idee van de bouw van een slachthuis ook genegen en gaf dan ook haar toestemming voor de bouw van een lokaal waar centraal geslacht zou kunnen worden. Onder leiding van J. Corthout werd in de Slachtstraat een daartoe bestemd pand opgetrokken. Leuven kreeg zo in 1781 als eerste

stad in de Zuidelijke Nederlanden een centraal en openbaar slachthuis in het stadscentrum gelegen naast de Dijle. Alle slachtingen in de stad moesten voortaan daar plaatsvinden. Geen enkel stuk vlees mocht het slachthuis verlaten zonder goedkeuring van de stedelijke keurders. Bovendien moest ook al het van buiten ingevoerde vlees er worden gekeurd.

De slachters zorgden voor het vervoer naar de twee vleeshuizen. Hiertoe stelde de stad enkele speciale wagens ter beschikking. Maar al snel bleek dat de infrastructuur van het slachthuis de vraag niet aankon. Vanaf 1830 vroegen de slachters en slaggers dan ook om een groter gebouw. Het gebrek aan plaats bemoeilijkte volgens hen zelfs het drogen van het vlees. In 1840 werd het bestaande slachthuis dan ook vergroot door vier aanpalende woningen van het dienstpersoneel te integreren. Een kwarteeuw later kwam er opnieuw een uitbreiding. Het slachthuis voldeed echter niet meer aan de moderne eisen inzake hygiëne en kwaliteit en was op technisch vlak erg verouderd. Vanuit de bevolking, meer bepaald vanuit de burgerij, kwam er om die reden forse kritiek op het slachthuis. De geurhinder, veroorzaakt door het slachtafval en de bewerking van orgaanvlees en ook het vervoer van het vee door de stad strookten niet langer met de leefwijze van de burgerij. Bovendien, zo vond deze bevolgingsklasse had net dit centrale gedeelte van de stad een groot economisch en handelspotentieel.

De bouw van een nieuw, decentraal gelegen slachthuis drong zich dus op. Een gebrek aan financiële middelen zorgde ervoor dat er weinig schot in de zaak kwam. Eerst aan het einde van de negentiende eeuw bleek de stad omwille van de heropleving van

de economische conjunctuur in staat om een aantal nieuwe projecten te realiseren. De sanering van de buurt rond de Sint-Pieterskerk was één van deze projecten, naast de bouw van een stedelijke gasfabriek en de uitbouw van de stedelijke verkeersinfrastructuur. In 1900 kocht de stad een perceel aan op het einde van de Kapucijnenvoer met de bedoeling er een slachthuis op te richten. Het terrein was hiervoor door de aanwezigheid van water (de Voer) en de geringe bewoning uitermate geschikt. Een studiec commissie ging meteen van start en bezochten verschillende slachthuizen in de regio. De plannen van het studiecomité werden een eerste maal besproken in de gemeenteraad van januari 1903 en twee jaar later, op 28 maart 1905, ook definitief goedgekeurd. Het nieuwe slachthuis werd feestelijk ingehuldigd op zondag 19 april 1908. Dat ging gepaard met een driedaagse happening.

Het vleeshuis

De verkoop van vlees was in Leuven enkel toegelaten in de vleeshal. Het Leuvense vleeshuis was gelegen op het huidige Mathieu de Laeyensplein en situeerde zich daar op een langwerpige terrein dat begrensd werd door de Kalvermarkt, de Mechelsestraat en de Pensstraat. De eerste vermelding van het vleeshuis dateert van 1216. In 1512 werd het vernieuwd en herbouwd door de Mechelse meester-metselaar Antoon Keldermans. In 1603 werd het gebouw bij de instorting van de torens van de Sint-Pieterskerk zwaar beschadigd. Pas in 1612 werd het door het beenhouwersambacht terug heropgebouwd. Het was een rechthoekig gebouw met twee bouwlagen, die deels opgetrokken waren in zandsteen en met een leien zadeldak. De twee korte gevels langs de Mechelsestraat en de Pensstraat hadden elk twee rondboogdeuren. De zijgevel op de Kalvermarkt had negentien vensteropeningen en een

deur. Het dak en de zijpuntgevels telden zevenentwintig zoldervensters, die evenals de overige ramen niet dicht waren met glas. Het interieur was zeer eenvoudig en bestond uit een ruime hal met twee beuken waarin de toonbanken in rijen waren opgesteld. De muren waren onbezet, de vloer bestond uit aangestampte aarde. Bij regenweer veranderde het vleeshuis dan ook in een grote modderpoel. Uit een verslag uit 1754 over de toestand van het gebouw blijkt dat er 86 (toon-)banken of verkoopsstanden waren. 49 ervan waren in het bezit van het beenhouwersambacht, 35 hoorden toe aan de leden van de corporatie en 2 waren in particuliere handen. Een ordonnantie van 11 april 1759 meldt dat de banken niet hoger mochten zijn dan 4 ½ voet om het gezicht niet te belemmeren.

Bij herhaling probeerden de ambachtshouders om hun vlees niet enkel in de vleeshal aan te moeten bieden, maar ook gewoon in hun thuisatelier te mogen verkopen. De slechte accommodatie van de vleeshal was hiervoor een uitstekend argument. Bovendien werd het lokaal in het begin van de 18de eeuw ook door de stad opgeëist voor andere doeleinden. Hierbij was het vleeshuis dermate gehavend en beschadigd, dat heropenen ervan niet mogelijk bleek. Toen het vleeshuis in 1746 door de Franse bezetter op de koop toe als paardenstal werd gebruikt, bleek het gebouw totaal onbruikbaar geworden om nog als vleeshuis te functioneren en eisten de beenhouwers het recht om hun vlees in hun eigen huis te mogen verkopen. Een belangrijk argument was dat de particuliere verkoop een vooruitgang betekende voor de openbare gezondheid. Toch hield de stad – voornamelijk om de veeaccijns te kunnen innen – aan het vleeshuis vast. Uiteindelijk kwamen stadsbestuur en ambachtshouders in 1756 tot een overeenkomst. De belangrijkste bepaling was dat de

beenhouwers verplicht bleven om hun vlees te verkopen in het vleeshuis. Bij wijze van proef was het hen echter wel toegelaten om thuis gezouten vlees te verkopen. Daarnaast werden ook andere verplichtingen in verband met de veeaccijns en het vleeshuis opgelegd. Tijdens de Franse bezetting werd het vleeshuis aan particulieren verkocht, maar het bleef zijn functie van verkoopshal voor vlees wel behouden.

In 1849 keurde de gemeenteraad de verkoop van vlees in winkels goed waardoor het oude vleeshuis zijn centrale rol inzake vleesdistributie definitief verloor. In dat jaar werden in Leuven 44 zelfstandige beenhouwerijen opgericht, hoofdzakelijk langs de grote straten: de Tiensestraat, de Naamsestraat, de Brusselsestraat, de Diestsestraat en de Mechelsestraat. De kleine vleeshal in de Parijsstraat verdween al in 1850. In 1891 werd de grote vleeshal omgevormd tot een openbare markt waar in hoofdzaak textiel werd verkocht. Het vleeshuis, waarvan de sloop in het kader van het saneringsplan voorzien was, brandde in augustus 1914 volledig uit. De ruïne van het gebouw werd daarna volledig afgebroken en in de plaats werd een plein aangelegd: het parvis Sancti Petri, het huidige Mathieu de Laeyensplein.

Uitgelicht: Postkaart in de kijker

De rijke iconografische collectie van het stadsarchief werpt een bijzonder licht op het verleden van de stad en haar inwoners. We sluiten de Nieuwsbrief af met één beeld dat we er voor de gelegenheid uitlichten.

Voor de laatste nieuwsbrief van 2015 selecteerden we een postkaart met daarop het Arenberginstituut of Minckelersinstituut, naar de Maastrichtse chemicus Jan Pieter Minckelers (1748-1824), de uitvinder van het steenkolengas. Sinds 2002 huisvesten de gebouwen van dit universitaire instituut het kunstencentrum STUK.

De aandachtige kijker ziet op de postkaart echter ook het standbeeld van pater Damiaan De Veuster. Dit beeld is een werk van de Leuvense beeldhouwer Constantin Meunier (1831-1905), die het ontwierp in opdracht van de Katholieke Kring van Leuven. De uitvoerders waren de Leuvense klokken- en bronsgieters Van Aerschodt. Aanvankelijk was het standbeeld bedoeld voor het Hogeschoolplein, maar het liberale stadsbestuur gaf geen toestemming voor de plaatsing ervan. Damiaan kreeg dan uiteindelijk een plaats in het stadspark, waar het beeld op 16 december 1894 werd ingehuldigd. In 1907 werd het monument echter verplaatst naar het voormalige kerkhof van de Sint-Jacobskerk langs de Brusselsestraat. De reden voor de verhuis was, volgens sommige kwatongen, omdat heel wat passanten in het park aanstoot namen aan de realistisch voorgestelde melaatse naast Damiaan. Naar aanleiding van de overbrenging van het stoffelijk overschot van pater Damiaan naar de kerk van de paters Picpussen, werd aan het stadsbestuur het voorstel gedaan om het standbeeld naar de Sint-Antoniusplaats (het huidige Pater Damiaanplein) te verhuizen. Het stadsbestuur is hier echter niet op ingegaan. Het standbeeld heeft - zo leert ons deze postkaart - dus ook nog voor het Arenberginstituut gestaan. Wellicht was dat naar aanleiding van een grote tentoonstelling gewijd aan de beeldhouwer Constantin Meunier, amper vier jaar na het overlijden van de kunstenaar. De tentoonstelling zou aanvankelijk lopen van 9 mei tot 30 juni 1909. Door het grote succes werd ze echter met een maand verlengd.

IN BEELD | Vrijwilliger Danny Brison

Sinds enkele maanden heeft het stadsarchief een eigen huisfotograaf. Danny Brison was professionele fotograaf met een eigen fotostudio in Morselt (cf. <http://www.brison.be/>). Na een opleiding grafische kunsten specialiseerde hij zich in (analoge en digitale) industriële fotografie en voerde hij overal ter wereld opdrachten uit voor grote bedrijven, waaronder Atlas Copco. Danny deed al vrijwilligerswerk voor Artsen zonder Vakantie en de Erfgoedcel Mechelen. Sinds hij zich in Leuven vestigde, is hij op vrijwillige basis aan het werk voor de Annunciaten van Heverlee en in het stadsarchief. We heten hem dan ook van harte welkom in onze vrijwilligersploeg.